

STADSHOLMEN

FOTANGELN 3

Maria Trappgränd 5

SÖDERMALM

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

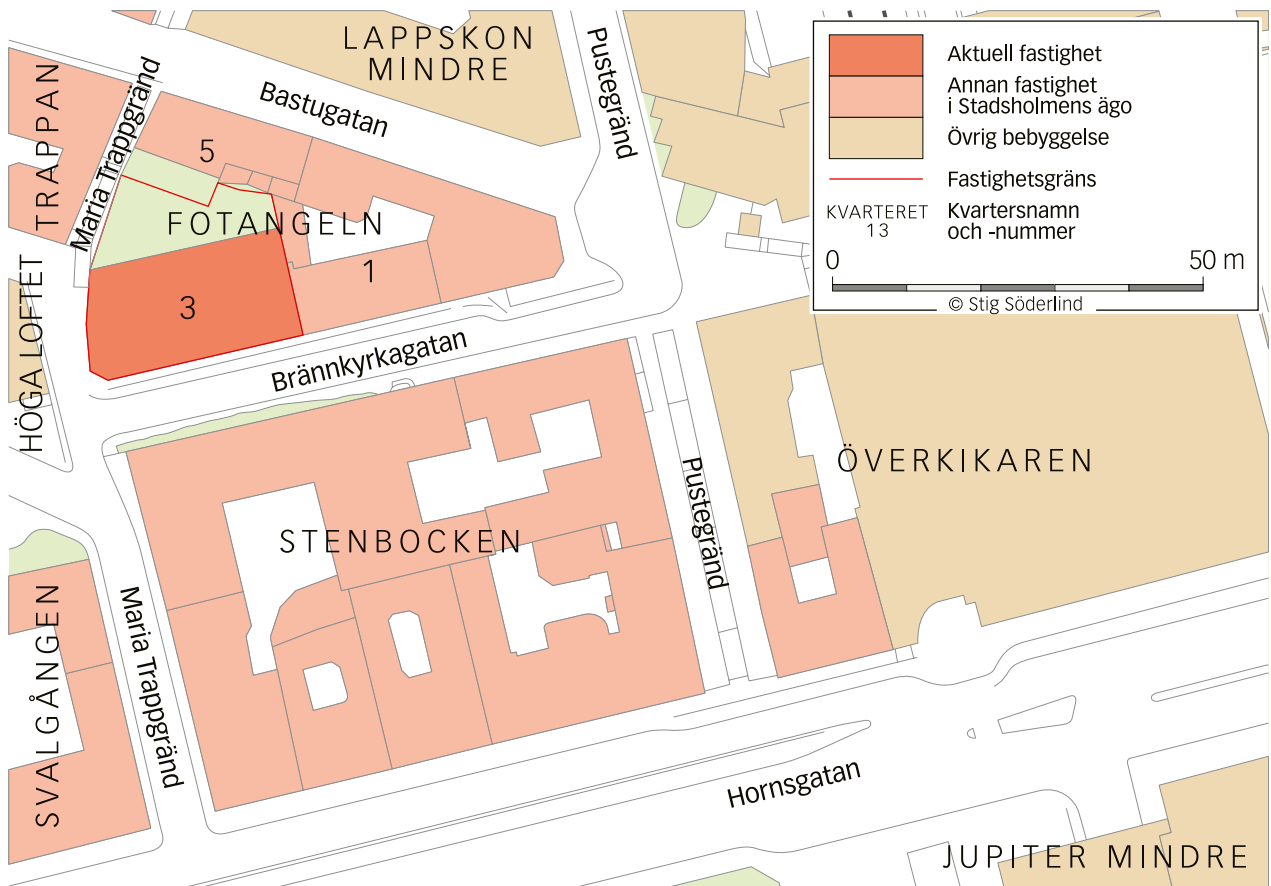
Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

ÄLDRE BILD FRÅN ÅR 1943. (F57998)

Området kring Fotangeln 3 har igenom alla tider varit gynnsamt för näringsidkare tack vare närheten till Mälarens vatten. Huset, som byggdes år 1800, är just ett sådant exempel.

Det uppfördes som ett tämligen enkelt magasin och har allt sedan dess fortsatt användas för olika typer av verksamhet, bland annat trikåfabrik och mekanisk verkstad.

Fotangeln 3 ligger i ett område vars karaktär är en viktig och värdefull del av Stockholms historia och stadssiluett. Byggnadens sträckning och volym har betydelse för stadsbilden och vittnar om en epok av småskaliga verkstäder. Husets äldre industrihistoria avspeglas invändigt av gjutjärnspelarna från slutet av 1800-talet.

Fastigheten Fotangeln 3 är grönvärderad enligt

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering. Det innebär att fastigheten har ett särskilt kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Fastigheten Fotangeln 3 är en del av Östra Maria-berget. De nuvarande husen på berget byggdes huvudsakligen efter en brand år 1759 som förstörde omkring 300 fastigheter i Maria kyrkas omgivning. De nerbrunna husen var till stor del av trä och ersattes efter branden helt av putsade tegelhus i enlighet med stadens byggnadsordningar från år 1736 och 1763.

HUSET MED FASAT HÖRN OCH ENTRÉ I KORSNINGEN BRÄNNKYRKAGATAN/MARIA TRAPPGRÄND. MOT MARIA TRAPPGRÄND ÄR FASADEN NÅGOT UTBUKTAD. FOTO. J MALMBERG.

Tidens kända murmästare fick uppdrag i området och byggherrarna var ofta framgångsrika näringsidkare som både bodde och drev sin verksamhet i de nya husen. Under 1800-talet byggdes en stor del av husen om, och framförallt längs Hornsgatan fick husen påbyggnader och ny fasaddekor. Mot slutet av 1800-talet uppfördes också en del nya byggnader som Mariahissen och Laurinska huset.

1900-talet innebar för de flesta hus i området en förfallperiod. Redan på 1860-talet fanns tankar på att plana ut och bredda Hornsgatan. Vid sekelskiftet år 1900 sprängde och grävde man vid Mariaberget och breddade gatan på bekostnad av Maria kyrkogård och bebyggelsen på gatans södra sida. Planerna på en breddning av även norra sidan ledde till osäkerhet om vad som skulle ske med den kvarvarande bebyggelsen. På 1920-talet revs en del hus, men ytterligare planer på rivningar skapade en kraftig

opinionsstorm ledd av bland annat Anna Lindhagen, ledamot av stadsfullmäktige och Skönhetsrådet.

I början av 1960-talet blev nya rivnings- och nybyggnadsplaner aktuella. Ett omfattande kommunalt utredningsarbete inleddes år 1966 i avsikt att ge underlag för bebyggelsens framtid. Arbetet resulterade i en bevarande- och restaureringsplan som omfattade i stort sett alla fastigheter på Östra Mariaberget. Upprustningen pågick under 1970- och 1980-talen och det fanns en ambition att pröva nya restaureringsprinciper för att nå både ett antikvariskt och arkitektoniskt gott resultat. Bland annat återgick man till traditionell kalkputs och kalkavfärgningar vid fasadrenoveringarna.

HISTORIK

Kvarteret fanns redan i sin nuvarande storlek under 1600-talet och omnämns år 1679 i Holms Tomtbok

FASADEN MOT NORR MED GÅRDSUTRYMME. FOTO. J MALMBERG.

som kvarteret Fotangeln och innehöll flera små tomter. På den västra sidan av kvarteret, där nuvarande Fotangeln 3 ligger, hade hökare Anders Jonson, windragare Michel Bärtilsson och organisten vid st Catharina, Hindric sina tomter. Kvarteret omgavs av dåvarande Lilla Badstugegatan i norr, Stora badstugegatan i söder och Trappegränden i väster. Nuvarande Maria Trappgränd kallades "Trappgränden och "Trappe stijgen". Under 1700- och 1800-talet fram till år 1885 kallades gatan Trappgränden. Det nuvarande namnet fastställdes samma år som namn på "trappgränden från Hornsgatan till Söder Mälarstrand". Byggnaden Fotangeln 3 har en delvis oklar byggnadshistoria. I brandförsäkringshandlingar kan vi se att efter den tidigare nämnda branden, år 1759, byggdes ett stenhus på en del av tomten Fotangeln 3 av järnbärare Erik Rising. Huset uppfördes med två våningar. Därefter, i slutet av 1700-talet, omnämns

manufakturist Carl P Söderman som ägare till fastigheten. Det är dock oklart när han övertog huset.

Ny byggnad

År 1800 ansökte kunglige sekreteraren P. Fredrichsson om bygglov för ett nytt stenhus på Fotangeln 3. Bygglovsritningen visar att den putsade fasaden mot Brännkyrkagatan är fyra fönsteraxlar lång och fyra våningar hög längs med tomtens sluttning. Entrén är placerad mot Maria Trappgränd. Planritningen visar att det övre planet består av fyra rum och trapphus. Hur huset användes framgår inte av ritningen. I en brandförsäkring från år 1811 står att grosshandlaren Thomas Anders Aspelin inrättade byggnaden till ett magasin. Vid tidpunkten beskrivs byggnaden av sten med tegeltak och plåtkläddnock, fot och vindskivor. I murarna satt stora och små gluggar med järngaller varav några även med järnluckor. Huset

KONTORSLOKAL MED ÄLDRE GJUTJÄRNSPELARE. FOTO. J MALMBERG.

var enkelt inrett med bjälktak, brädgolv, trappor av sten och trä.

Förödande brand

Eftersom huset användes för olika verksamheter har dess exteriör och interiör förändrats efter behov. Under 1800-talets mitt låg ett färgeri i byggnaden under ledning av den franske silkesfärgaren Antoine Lenvir. Vid denna tidpunkt, år 1849, brann taket ned och nytt tak återuppfördes. Under 1860-talet är byggnaden i Brinck, Hafström & Co ägo och nu visar en planritning att huset inretts med kaminer och järnspelare. År 1883 byggdes huset på med en våning och fick därmed sin befintliga storlek.

Trikåfabrik

Omkring år 1898 inköptes fastigheten av firman Albert Terberger AB. Firman tillverkade yllevor, silkestrikåer och bomullsvaror. ”Huset låg högt och ljust och genom fönstren hade man en härlig utsikt över Söder Mälarstrand och Riddarfjärden” beskriver man i företagets 50-års jubileumskronika.

Vidare beskrivs att huset försågs med den nödvändiga inredningen för verksamheten. Fabriken hade väldiga skurgolv i arbetssalarna och ett otal innanfönster som skulle plockas ur och sättas i vår och höst. Belysningen bestod länge av gaslampor och för uppvärmningen svarade några stora kaminer. Under Terbergers tid genomfördes en hel del förändringar. Det var bland annat nu de stora fönsteröppningarna skapades i byggnadens fasad. År 1929 flyttade Terberger AB ur byggnaden och därefter har det bland annat varit påsfabrik, mekanisk verkstad och barnhem. Idag används byggnaden som aktivitetshus och kontor. År 1950 förvärvades byggnaden av staden.

Upprustning och renovering

År 1977 genomfördes en stor fasadrenovering och byte av fönster. Några år senare, år 1981, skedde en total ombyggnad av interiören. Trapphus byggdes om, hiss installerades och de före detta verkstadssalarna delades upp i mindre rumsenheter. Exteriörer behölls frånsett en inlastningsport i fasaden mot väster som sattes igen.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Byggnaden är placerad i hörnet på kvarteret. Fasaden är enkel med en putsad, utkragande sockel och profilerad, kraftig taklist. Huset är tre våningar högt mot Brännkyrkagatan och två mot Maria Trappgränd. I korsningen Brännkyrkagatan/Maria Trappgränd är hörnet avfasat, och mot Maria Trappgränd är fasaden något utbuktad. Taket är ett plåtklätt sadeltak, som är brutet mot Maria Trappgränd. Mot norr sitter takfönster som byggdes under tidigt 1900-tal. Fasadens stora fönsteröppningar, som samtliga är indragna från murlivet, är ett resultat av renoveringen vis sekelskiftet år 1900. Fönster och dörrar är från renoveringen under 1970- talet.

Interiör

Invändigt präglas huset av moderna miljöer, inredda under slutet av 1900-talet och 2000-talet, anpassade efter de rådande verksamheterna. I huset finns spår av äldre verksamheter i form av gjutjärnspelare och någon del av äldre profilerat dörrfoder.

Trädgård

Till fastigheten hör en liten trädgård mot norr. Gården nämns första gången i brandskyddshandlingar år 1831. Gårdstomten beskrivs som avgränsad med plank mot granntomten i öster och trapporna i väster. På tomten stod från år 1887 fram till år 1931 ett uthus.

Befintlig gårdsplantering skapades år 1980.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVAND E HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borganhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.